

Věra SMOLOVÁ a kol., *Příbram*,
Nakladatelství Lidové noviny, Praha
2016 (= Dějiny českých, moravských
a slezských měst)

704 s., ISBN 978-80-7422-489-8

Hybným momentem ke zpracování moderních městských monografií bývají často kulatá výročí, ať už založení města, první zmínky, či jeho povýšení. Ne vždy se podaří jubileum stihnout, neboť komplexní městské dějiny vyžadují velkou koncentraci specialistů nejrůznějších oborů i zdlouhavou redakční práci, a vydání plánovaných monografií se často posouvá do nedohledna. V případě Příbrami, která si roku 2016 připomněla osmisté výročí od nejstaršího pramenného dokladu, třináctka autorů pod vedením ředitelky zdejšího archivu Věry Smolové kulaté výročí stihla.

Karel Nováček a Hana Pátková, kteří v knize zpracovali mediévistickou látku, se museli vyrovnat se skromnou pramennou základnou, a to nejen v případě písemností. Ani výpověď archeologie totiž není tak vydatná jako u jiných měst, kde záchranné výzkumy posledních desetiletí zcela změnilly dosavadní znalosti. Spora- dičnost archeologických nálezů je ovšem svým způsobem výmluvná. Absence dokladů osídlení starších než z 15. století v prostoru východně od náměstí např. ukazuje, že rozvoj města byl velmi pozvolný. Skromné poměry prezentuje zdařilá rekonstrukce podoby města v předhusitské době (s. 53), škoda jen, že k vyobrazení chybí základní popis či alespoň naznačení světových stran.

Omezené možnosti města dokazují i hradby, jejichž kamenné podoby se Příbram nikdy nedočkala. Autoři vyslovují závěr, že ze severní strany možná město nebylo chráněno vůbec, a to ani dřevozemním opevněním, které u méně významných městských sídlišť nahrazovalo kamenné hradby. Fortifikační funkci tak spolu s arcibiskupskou tvrzí přebíral zejména kostel, v němž byly nalezeny zbytky komor pro osazení lehkých palných zbraní, a rovněž přilehlý areál hřbitova s pevnou zdí.

Přes spíše nevelké rozměry měla Příbram již v předhusitské době všechny právní, správní, ekonomické i symbolické atributy města. Podle autorů tvořila důležitý článek v arcibiskupské správě oblasti, stále nevyřešenou otázkou však zůstává, jak vznik a rozvoj města souvisel s těžbou rud. Žádnou významnější koncentraci řemesel

souvisejících s hornickými aktivitami prozatím nelze doložit, autoři proto nabízejí možnost, že městečko ve 13.–14. století vytvářelo rezidenční a hospodářské zázemí vznikajícímu hornickému sídlišti na Březových Horách. Jako analogii, byť v podstatně významnějším měřítku, nabízejí vztah Jihlavy a Starých Hor; zatímco na Starých Horách se ruda těžila a zpracovávala, tři kilometry vzdálená Jihlava sloužila jako místo trhu, ale také bezpečné rezidenční zázemí pro horníky i úředníky.

Postavení Příbrami v době husitských válek není úplně jasné. Podle autorů bylo město po celé revoluční období utrakvistické, nicméně některé doklady hovoří proti tomuto tvrzení. První indicií je znovuoživení fary roku 1430 ze strany žitavské konzistoře, druhou pak skutečnost, že roku 1433 v příbramském farním kostele spočinula v rodové hrobce Markéta, sestra kronikáře Bartoška z Drahonice. Nezdá se pravděpodobné, že by Drahoničtí svěřili péči o memorii utrakvistickým duchovním. A konečně fakt, že příbramské panství napadli roku 1432 Bedřich a Hanuš z Kolovrat, také nesvědčí o boji katolíků s utrakvistickým městem; tou dobou už totiž oba bratři stáli v husitských řadách. Konfesní poměry ve městě tak i nadále zůstávají poněkud záhadou.

Husitskými válkami započaly i značně nepřehledné poměry majetkové. Podle autorů byla Příbram na počátku revoluce Zikmundem zastavena právě bratřím z Kolovrat (datace tohoto aktu nicméně není známa). Po revoluci si činitel nároku na Příbram staroměstský měšťan Matěj Smolař; hypotetické vysvětlení uvedených nároků s odkazem na jeho možný původ z Příbrami podle mě není pravděpodobné. Smolař patřil do silné skupiny komunálních politiků spjatých s Janem Rokycanou, kteří ovládli po roce 1427 dění v Praze, a Příbram tak mnohem spíše získal za zásluhy, jak to je analogicky doloženo u mnoha dalších pražských politiků. To by ostatně souznělo s autory navrženou domněnkou, že Příbram byla spojencem pražského svazu.

Turbulentní vlastnické poměry pokračovaly i po skončení husitských válek. Strídání zástavních držitelů, ingerence panovníků, revindikační snahy církve – to vše vytvářelo změň nároků, z níž není patrné ani právní postavení Příbrami. Jisté je pouze to, že se zdejší měšťané snažili být podřízeni přímo panovníkovi, což se jim poprvé podařilo na počátku 16. století. Po konfiskaci města odbojným Šlikům roku 1509 tak mohla být Příbram na Klaudyánově mapě zobrazena jako utrakvistické královské město. Ani poté však nešla dalšímu zastavování.

Monografie o Příbrami je vůbec prvním syntetickým zpracováním dějin města. Mediévista

proto může přivítat, že v knize nalezneme věrohodnou rekonstrukci podoby a fungování středověké Příbrami, byť archeologická a písemná základna jsou poněkud skromnější. Pro lepší pochopení některých fenoménů souvisejících s náboženskými poměry a právním statutem města bude třeba podniknout další srovnávací výzkum. Nabízí se zde např. Prachatice, jejichž osud byl velmi podobný – původně církevní zboží se ocitlo v nejasném postavení na rozhraní královského a poddanského města, které se zmítalo mezi nároky původní vrchnosti, panovnické komory a šlechtických zástavních držitelů.

ROBERT NOVOTNÝ

Rudolf PROCHÁZKA, *Hrad Přerov v raném středověku (9.–11. století) a počátky mladohradištní hmotné kultury*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2017 (= Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 54)

547 s., ISBN 978-80-7524-002-6

Výsledky výzkumu raně středověkého osídlení na území Přerova se již před delší dobou staly důležitým archeologickým vkladem do diskusí o osudech Moravy na přelomu tisíciletí, zejména jako doklad přítomnosti polské posádky. Důvodem je primárně specifická konstrukce hradby, jež postrádá analogie v českém a moravském kontextu, zato se hojně vyskytuje na území Polska. Tyto výzkumy jsou po několik desetiletí spojeny s Rudolfem Procházkou, který je také hlavním autorem anotované knihy.

Prostor dnešního Přerova byl osídlen již před rokem 1000, nicméně množství získaných dat nedovoluje určitější závěry. S tím kontrastuje situace po obsazení posádkou Boleslava I. Chrabrého (992–1025). Tehdy je již bezpečně doloženo opevnění datované i prostřednictvím dendrodat, stejně jako značné množství sídelních objektů – odhad se pohybuje ve vyšších desítkách, autor nevyklučuje ani více než sto staveb převážně srubovitého charakteru. Ty měly jak obytnou, tak hospodářskou funkci. Zatímco většina předmětů a jiných pozůstatků (nálezy zvířecích kostí) potvrzuje představu o běžném životě obyvatelstva tak, jak ji známe odjinud (převaha domácích zvířat, zejména skotu a bravu, mezi zkonsumovaným masem), keramika přináší díky autorovým bohatým zkušenostem zajímavé informace o unifikaci výrobních okruhů v rámci stabilizujících se zemských hranic.

V areálu se také našly nepřímé doklady domácího řemeslné výroby (zejména tkalcovství); kde se kovalo nebo kde se vyráběla ona keramika, není však zcela zřejmé, shromážděné analogie vybízejí k hledání této výroby v předhradí. Za to se v areálu hradu zpracovávalo obilí, případně porážela a zpracovávala domácí zvířata, což indikuje určitou míru autarkie, jejíž výši ovšem bez znalosti původu dobytka a zpracovávaných rostlin můžeme jen těžko odhadnout. Na prozkoumaných plochách chyběly doklady militarií, nálezy mincí byly ojedinělé a málo se našlo i výrobků z barevných kovů. Jen nepřímo podíl bojovnícké složky dokládá zvýšený výskyt koňských kostí, případně nadprůměrný podíl kostí lovné zvěře.

Knihou také obsahuje stručnou revizi archeologických a písemných pramenů k dějinám Moravy 10. a počátku 11. století. Procházka oslabuje představu o přemyslovském vlivu v 10. století, upozorňuje na oživení okolo roku 1000 a přiklání se pod vlivem Marzeny Matly k pozdějšímu dobytí Moravy okolo roku 1030. Upozorňuje také na odlišný charakter jižní Moravy, kde se polský vliv neměl uplatnit přímo či zásahnout do zvyklostí tamního obyvatelstva, zatímco ve středu a na severu spolu měly koexistovat piastovské družiny (Přerov) a lokální elity a jejich centra (Olomouc). To autora vede ke stručným, avšak podnětným úvahám ohledně charakteru tohoto soužití a vůbec soudobých metod ovládnání, jež se vyhýbají jednoznačné preferenci konsensu a násilí. Vycházejí z dobré znalosti soudobého diskurzu a – podobně jako jinde – z důkladné komparace s polským a českým prostředím.

Knihou Rudolfa Procházky, doprovázená celou řadou obrázků, tabulek a technických exkurzů z pera přírodovědců, představuje nejenom očekávané shrnutí informací o dlouholetých výzkumech významné lokality, avšak také cenný pokus zasadit tyto výsledky do širšího kontextu dějin střední Evropy okolo roku 1000.

DAVID KALHOUS

Daniel KOVÁŘ – Roman LAVIČKA, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, Národní památkový ústav, ÚOP v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017 (= Miscellanea XVIII)

239 s., ISBN 978-80-850-3380-9

Předložená monografie je výsledkem osvědčeného spojení profesí historické a uměnovědné – jde